

Schwarz, Michal

[Hansen, Valerie. The Silk Road: a new history]

Linguistica Brunensia. 2014, vol. 62, iss. 1, pp. 139-146

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/130131>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Hansen, Valerie:

The Silk Road. A New History.

New York: Oxford University Press, 2012. 304 s. ISBN: 978-0-19-515931-8.

Titul od renomované sinoložky a historičky z Yale University trošku mate názvem, protože staví i na filologické práci. Hansen v knize interpretuje rukopisy starých jazyků a monografie přináší nový výklad konceptu hedvábné stezky. Líčení vybraných detailů z běžného života v jednotlivých oázách Tarimské pánve a historických obdobích od 2. stol. př. n. l. do 10. stol. n. l. může napomoci interpretovat nově vývoj některých jazyků. Přesto se v knize nachází detaily, které stojí za komentář nebo korekce. Hansen člení knihu na úvod, 7 kapitol a závěr, přitom každou část zahajuje komentář rukopisného textu. Vlastnímu úvodu ještě předchází chronologie významných lokalit, z níž je patrné, že přímé prameny o hedvábné stezce souvisí teprve s expanzí čínské dynastie Han, kterou podnítila i obranná taktika proti nomádům ze severních stepí.

Motivem úvodní části je komentář sogdijských textů. Již zde je čtenář seznámen s tím, že hedvábní nesloužilo jako obchodní artikl, ale naopak jako platidlo – štůčky hedvábní byly daleko lehčí než mince a daly se snadno převážet. Pro historii písemnictví je pozoruhodné, že drahý papír zpočátku nesloužil k psaní, ale jako exkluzivní balící materiál na léky (vrazi do něj balili i jed), a v oděvech z již použitého papíru se například pohřbívali mrtví. Jako podklad běžných záznamů se nejdříve užívaly dřevěné a bambusové destičky. Předestat lze i poselství knihy a mnohokrát opakovaný hlavní poznatek: ekonomika středoasijských oáz spočívala v soběstačném hospodaření a výměně chybějících komodit mezi sousedními oázami. Nejužívanější měnou v místním obchodu bylo obilí. Přestože je síť obchodních stanic Sogdů proslulá, její význam pro život místních obyvatel se neúměrně přehání a představa o obchodu mezi Čínou a Římem je mýtus. Typické obchodní karavany tvořilo 2-8 mužů a několik zvířat (s. 78; jedná se o údaje z tocharských karavanních průvodek, které Hansen přebírá od Pinaulta). Zboží se převáželo na úsecích do několika set kilometrů. Až na Západ se zboží mohlo dostat v zanedbatelném množství bez původního logistického plánu přeprodáváním. Navíc v případě hedvábní ve Středomoří často nelze rozlišit, zda šlo o produkt z Číny nebo hedvábní domácího původu. Ze vzdálenějších lokalit se i do Tarimské pánve vozil kromě drahých kovů zejména chlorid amonný, potřebný i dnes jako hnojivo, dále při úpravě kovů a potravin. Ovšem nejžádanější a na váhové množství nejvíce přepravovaný artikl činily voňavky a parfémy. Tento poznatek hodně napovídá o vysoké úrovni společenských vztahů v Tarimské pánvi již v prvním tisíciletí n. l. Tyto vztahy nebyly nijak pruderní, protože islám se do této oblasti šíří až od 9. a 10. století n. l. Ačkoli nelze předpokládat, že by příchod islámu výrazně omezil konzumaci tehdy obvyklých kulturních drog (hlavně různé druhy alkoholu a marihuana), postupně se muselo ustát s náboženskými rituály a veřejnými slavnostmi s účastí neoděných dívek, což například pohoršovalo i mravnostní normy čínských úředníků. Svěží ráz knihy podtrhují i četné ilustrace, mimo jiné i fotografie dochovaných taštiček s vepřovým masem z Turfanu z 6. či 7. století, jen je uvařit. Pozn.: o marihuaně se Hansen nezmiňuje, je však dobře známa z archeologických nálezů a zcela běžné užívání

zaznamenal ještě koncem 19. století ruský badatel Pěvcov (1951, 128; v této věci nezainteresovaný autor dodává, že je nekuřák).

K nejpřínosnějším patří hned první kapitola o oázním státu Kroraina, který pokrýval pás oáz Loulan, Shanshan, Qarklik, Qiemo a Niya na východě a jihovýchodě Tarimské pánve. Ve 2. až 4. stol. n. l. se zde užívalo písmo *kharósthí*, ve kterém jsou zaznamenány i tocharské výpůjčky, které dosud nebyly v řadě případů ani korektně analyzovány (viz závěr recenze). Hansen přichází s inovačním poznatkem: indické písmo se do Tarimské pánve nerozšířilo kvůli hypotetické nadvládě Kušanů, ale přinesly je malé skupiny uprchlíků z Gandháry, kteří se směli usadit v omezených podmínkách oáz na jihu Tarimské pánve. Takto se místní populace seznámila i s buddhismem, tj. teprve sekundárně a ne v důsledku cílené misie. Krajně omezené možnosti oáz nicméně nejsou zohledněny do všech důsledků. Část obyvatelstva na jihu Tarimské pánve žila rozptýleně v malých osadách mimo hlavní oázy, kde byli lidé vystaveni nájezdům kočovných lupičů íránského nebo turkického původu. Jedinou ochranu před lupiči (ale už ne před výběřčími daní) představovala centra oáz se zdí obehnanými správními dvorci. Zde hledali oloupení lidé pomoc, trošku potravy a někdy i úřední potvrzení, že byli oloupeni – umožňovalo jim to usadit se na novém místě. Oáz se správními dvorci ale bylo málo a měly malé půdorys. Poté, co dynastie Han ztratila kontrolu v Tarimské pánvi, výrazně vzrostly aktivity loupežných band i nájezdy turkofonních kmenů. Nestabilní situaci ovlivnilo i postupné vysychání zdrojů vody a zhoršení hospodářských možností. Místní vládcí patrně dále nebyli schopni vybírat daně pro základní běžné hospodaření, jejich vliv se zhroutil a museli odejít. Hansen si zvláště všímá archeologických nálezů skryšší, ve kterých si lidé pečlivě uschovali cennosti. Staví přitom na předpokladu, že si lidé schovali majetek kvůli dočasné emigraci, tj. aby ho v budoucnu mohli využít. Tento výklad ale není věrohodný. Dočasné změny stanovišť sice jsou známy např. u mongolských nomádů. Na jih Tarimské pánve se ale lidé nevrátili nebo to aspoň není doloženo. Tento fakt by mimochodem dobře nasvědčoval hypotéze původu mluvčích tocharštiny A v oblasti Krorainy (viz SCHWARZ 2013a, 36–39). Dále je třeba historická data u Hansen konfrontovat se skutečnými reáliemi dané lokality. Hansen se totiž s největší pravděpodobností mylí, pokud z archeologických nálezů skryšší s cennostmi usuzuje na plán návratu uprchlíků. Skryše nejspíš sloužily jen k uschování majetku před výběřčími daní a loupeživými kočovníky. Ještě Prževalskij zaznamenává na konci 19. století případ Kunčikan-beka v oáze u jezera Lobnor (tehdy ještě nebylo vyschlé), kterému daroval kapesní hodinky a stereoskop. Kdyby si je bek ponechal u sebe, brzy by o ně přišel, a tak je okamžitě odvezl a zakopal na neznámém místě do suchého písku (PRŽEVALSKIJ 1951, 266). Ukazuje to, jak moc byli obyvatelé oázních států vydáni na pospas zabírání majetku a olupování.

Druhá kapitola je věnována oblasti oázy Kuča, buddhistickým jeskyním v Kizilu, překladateli Kumárardživovi a tocharštině, kde Hansen shrnuje nejnovější poznatky o stavu zpracování rukopisů a Pinaultovy údaje o tocharských karavanních průvodcích (viz výše).

Třetí kapitola je věnována Turfanu, příběhu cestovatele Xuanzanga a archeologickým lokalitám v okolí této oázy. Zvláštní pozornost Hansen věnuje sogdijskému obchodu, perským mincím a přehledu komodit, se kterými se nejvíce obchodovalo. Ve zvláštní tabulce (s. 100–102)

uvádí přehled záznamů z celní stanice poblíž Turfanu za období 12 měsíců okolo roku 600 n. l. Drtivá většina karavan prošla přes „checkpoint“ v době od prosince do dubna. To lze vyložit tak, že se místní obchodníci vydávali na cesty jen mimo období hlavních zemědělských prací. Stinnou stránku civilizace Tarimské pánve tvořila práce otroků a obchodování s nimi, které se omezilo a začalo podléhat přísnějším pravidlům teprve až za nadvlády dynastie Tang.

Ve čtvrté kapitole Hansen opouští Tarimskou pánev a věnuje se oblasti Sogdiany, Samarkandu a síti sogdijského obchodu, která sahala až do čínského hlavního města Chang'an (dnes Xi'an). Sogdijské obchodní stanice a sogdijským náhrobním nápisům v čínském hlavním městě a příběhu mnicha Faxiana je věnována pátá kapitola.

Šestá kapitola je o světově proslulém objevu tzv. dunhuangské knihovny, tj. buddhistického jeskynního chrámu Mogao, jehož jedna zazděná jeskyně skrývala rukopisy mnoha jazyků většinou s buddhistickými texty. Hansen se zde okrajově věnuje klášterním záznamům. V poslední sedmé kapitole se Hansen vrací na jihozápad Tarimské pánve do oázy Hotan, kde popisuje archeologické lokality, návštěvy cestovatelů a podává podrobný výklad různých obchodních záznamů, nejvíce v chotanské sačině, a přibližuje užívání tohoto jazyka okolními etniky.

V obecně laděném závěru se Hansen dotýká dvou nejvýznamnějších faktorů na hedvábné stezce: sogdijské obchodní síť a čínské civilizace ať už jako dárkyně nebo příjemkyně idejí a produktů. Rozvoj čínské říše v kombinaci se Sogdy nejvíce přispěl k pohybu karavan, které z části obsluhovala i místní etnika. Jedna z věcí, kterou Hansen příliš nezmiňuje, je význam Tarimské pánve z mezinárodně-politického hlediska. Oblast oáz představovala strategické zázemí pro toho, kdo je zrovna ovládal – obvykle Čína nebo různé konfederace nomádských etnik. I proto se v Tarimské pánvi střídala čínská a nomádská vojska jako nikde jinde a nezřídka se místní vládcí snažili udržovat živé diplomatické vazby na více soupeřících mocností současně. Tato praxe nejspíš sahá do prehistorie a vedla k vzájemným kontaktům středoasijských jazyků, které je potřeba v tomto kontextu dále zkoumat.

Zvlášť sympatický rys představuje interpretace obchodních záznamů a vykreslování příběhů konkrétních lidí. Tento zájem o jednotlivého člověka kontrastuje s typickým pojetím historií velkých států. I toto ale Hansen umí přemostit, například když v knize upozorňuje na efekt výskytu čínských armád v Tarimské pánvi za dynastie Han a později za dynastie Tang. Přítomnost vojsk přinesla zvýšení poptávky po potravinách a podpořila místní zemědělskou produkci. Ta nemívávala podobu nucených prací. Naopak čínská armáda za odběr potravin platila, a to mělo pozitivní vliv na lokální ekonomiku. Vzhledem k omezeným zdrojům vody sice většinu obilovin dováželi a prodávali Sogdové, i tak ale dostalo místní obyvatelstvo možnost výdělků a přilepšení.

V první části knihy Hansen zmiňuje existenci tocharských výpůjček v prákrtoých dokumentech, kterým se od studie Burrowa z roku 1935 nikdo dále systematicky nevěnoval (s. 44). Na závěr recenze proto připojuji dílčí výsledky mé analýzy této problematiky. Jedná se o jednu ze součástí mé doktorské práce (SCHWARZ 2013b), ale zatím jde stále o výsledky předběžného charakteru, které potřebují další výzkum a diskusi. Případy, ke kterým bylo možné se s jistou mírou určitosti vyjádřit, lze shrnout následovně (podrobný výklad s odkazy jsou

k dispozici v dizertační práci a v obsáhlejší studii, kterou teprve připravuji; více zde s odkazy rozepisují jen vybrané nejzajímavější případy):

a) Jisté tocharismy doplněné o nejbližší tvary v tocharštině

kilma ‘správní oblast, okres’, TA *kályme* ‘směr, strana’, TA = TB *kály-* ‘nacházet se’.

kitsaitsa ‘starý’, TA *ktsets* ‘dokonalý’, TB *ktsaitstse* ‘starý (věkem)’.

oğana ‘some agricultural product’, TA = TB *oko* ‘plod, ovoce’.

tipara ‘vysoký’, TA *tpar*, TB *tapre* id.

tsaṃgina / tsaṃghina ‘an official’, ‘official connected with crops’, TA=TB *tsām-* ‘růst, plodit’.

aṃklatsa ‘přízvisko necvičeného, tj. divokého velblouda’ = adj. **aṃklatsa** ‘nevůdčí’ – nejpravděpodobnější je odvození od slovesa TA *kāl-/klā-* ‘ducere, ferre’, srov. konjunktiv aktiva *klāšām*; ve tvarech préterita média TA *klāte, klānt* (POUCHA 1955, 71). V TB srov. ekvivalentní sloveso *kāl(t)s-* ‘goad, drive’ (ADAMS 1999, 174). Zkušené zvíře mělo pro obchodníky značnou hodnotu, např. moderní pamírské jazyky měly ještě i ve dvacátém století v aktivní slovní zásobě termín ‘camel driver of caravan’ v manji *šokkūrwān*, iškašimi/sangleči *šotorbān*, váchánské *oštorbān*, šughnijské *šterbūn*, fársí *sārbān*, paštó *sārwan* (BADAQSHI 1960, 149).

agiltsa ‘přízvisko velblouda’; **agiltsa** cca ‘nespavý’ jako označení neklidného zvířete. TA *kālt-* {podle Adamse (1999, 223) ale základní sloveso v TA *klis-*, v TB *klānts-*} ‘spát’, part. prét. *kāltso* (POUCHA 1955, 74); adjektivní tvar bez *a-* by byl ‘spavý, spáč’; od toho pak negované *akāltso* > *akiltsa* v zápisu **agiltsa** cca ‘nespavý’ jako označení neklidného zvířete, které v noci vyrušuje např. kvůli obavám z divokých zvířat, v Tarimské pánvi tygrů, vlků, medvědů, kteří se stahovali k oázám. Neklidný velbloud byl pro karavanu rizikem, protože vždy přenášel nervozitu i na ostatní zvířata, která se mohla splašit, utrhnout a utéci i s nákladem.

putğetsa ‘přízvisko velblouda’ = ‘hádavý’, tj. zlostný. TA *putāk* ‘hádka, pře, spor’/‘Teilung, Zwietracht’ (TEB-II, 118); tvar je odvozený od slovesa TA *putk-* ‘dividere, seiungere, discernere’/‘teilen’, srov. part. prét. *putko* nebo abstraktum *putkālune* (POUCHA 1955, 184). Týž kořen TB *putk-* ‘divide, share, separate’ + od téhož tvaru part. prét. *putko* (ADAMS 1999, 390).

lote ‘ransom, bride price’, srov. TA *lot-* = TB *laute/lyauto* ‘Loch’ (TEB-II, 137), TA *lut-* ‘remove, amovere’, TB *lut-* ‘drive out, expell, banish; go beyond’; význam v němčině ‘entfernen, vertreiben’ (TEB-II, 136).

Moğaca, TA *mokats* ‘silný’ nebo TA *mok*, TB *moko* ‘starý’.

Lpipe(ya), Lpimsu, vzácněji **Lipe**, srov. jméno TA *Lpik* (POUCHA 1955, 274).

Laroe, TA *Lārat*, TB *Lariška* ve tvaru *Lariškantse*, sémanticky TB *lāre* ‘lieb’/‘dear, beloved’.

Pğo, Puğo (BURROW 1935, 671), snad též jméno-maskulinum **Pğisá** (BURROW 1935, 672), kde by *-sa* byl genitiv. Srov. TA *pkolye*, *p_ukolye* adjektivum ‘laskavý’ (POUCHA 1955, 184).

Pošarsa/Bošarsa (ve tvaru s *b* jde o neznělou hlásku, která byla jen zapsána jako znělá); TB *po* ‘all’ + TA/TB *kārs-/šārs-* ‘to know’ = tocharský kalk sanskrtského *sarvajña* ‘all-knower’ jako označení Buddha nebo z náboženského hlediska významné osoby.

klaseṃci ‘jméno úředníka/představitele zodpovědného za velbloudy a snad i jiná zvířata

u armády' (BURROW 1935, 672); od slovesa TA *kāl-/klā-* 'ducere, ferre', srov. konjunktiv aktiva *klāšām*; slovo je ve tvarech préterita média TA *klāte, klānt* (POUCHA 1955, 71); snad tedy význam cca 'velitel'/'vůdce (karavany)'/ 'vodič (zvířat)'.

b) Méně jisté tocharismy nebo tocharizované výpůjčky

meta 'med' > srov. TB *mit/mit* 'med'; termín v TA nedoložen.

paḳe, pl. **paḳeyu** 'balík', srov. TA *pāk*, TB *pāke* 'část, díl' < skt. *bhāgā-* 'portion, part, lot'.

crona / curona / cirona 'an agricultural commodity'; TB *cūrṇ/cūrṁ* '(medicinal) powder' < BHS *cūrṇa-*, véd. *cūrṇa-* 'feiner Staub, Mehl'.

maḳa 'zemědělská komodita' < skt. *maghā* 'species of grain'.

Tsuḡeta (jméno), TA part. prét. *tsuko* od slovesa TA *yok-* + *tsukā-* 'pít' nebo TB *tsuk-* 'pít, vypít', v kauzativu 'cause to suck, suckle, make drink', tj. 'píják'?

c) Tvary nepřilíš jisté, které ale nelze vyloučit ze skupiny tocharismů

koymaṇḍhina 'official connected with crops', nejbližší je TB *kaume** / TA *kom* '(fresh) shoot' (ADAMS 1999, 212); ze slov v TA je ještě vzdáleně příbuzné adj. *kaumar* 'iuvenilis, iuvenis' odvozené ze skt. *kaumāra* se stejným významem (POUCHA 1955, 89).

Oṃḡilca (BURROW 1935, 668), TA *oṅkalām* 'slon', přípustná změna z hypotetického TA *oṅkāltsa* pokud mohlo označovat člověka, který se stará o slona jako hospodářské či jízdní zvíře.

simici 'connected with boundaries', tj. titul úředníka (BURROW 1935, 672); u Pouchy neurčené *sim* (POUCHA 1955, 374), jinak určeno jako 'Grenzlinie, Grenze' (TEB-II, 155) v pasáži 355b1 *ymassuḥ wrasañ^a ālu sol mā sumnātrā mā -nteñc [s]im saṇwar ṣi*; výsledný význam snad 'hraničář'. Stejně slovo je i v TB *sim** 'boundary, limit', a obě tocharská jména jsou vypůjčena z BHS *sīmā-* (ADAMS 1999, 692) / skt. *sīma-* 'a boundary, limit' (v skt. se tvar údajně vyskytuje jen v lokativu *sīme* – MONIER-WILLIAMS 2002, 1218).

d) indická nebo indoíránská jména, tj. ne tocharismy

cuvalayina – titul < BHS *jval-/jvalana-* od skt. *jval-* 'to burn brightly, blaze, glow, shine', popř. 'make radiant, illuminate', *jvālyate* 'be brilliant'.

Buṇni (BURROW 1935, 667) toponymum + adj. **Puṇniyade** (BURROW 1935, 667).

Cḡito / Cḡita (BURROW 1935, 668). Může jít o výpůjčku ze skt. *cikít* 'knowing, experienced' nebo 'shining', popřípadě o sémanticky podobně motivované osobní jméno skt. *Cikita* (MONIER-WILLIAMS 2002, 394–395). Srov. ještě sogd. *cgšyy / Čiḡši* 'high title' z čínského 刺史 *cishi* 'military commander' nebo srov. i sogd. *ck'n / Čegin* / z turkického *tegin* 'prince' (LURJE 2010, 161). Turkické *tegin-* se zapisovalo v bráhmí i *tigin-* (SIMS-WILLIAMS 2010, 134).

e) případy nesprávně identifikovaných jmen

Tuṃgayina – jméno (BURROW 1935, 672); jméno může mít ekvivalentní kořen v TA *tuñk-* (TB *tañkw* PINAULT 2008, 249) 'láska' nebo v odpovídajícím slovese *tuñk-* 'milovat' (POUCHA 1955, 126–127), srov. jméno TB *Tuñkā* (ADAMS 1999, 300), popř. vzhledem k variantnímu

u a o, také jména TA *Toŕikitsā* (TEB-II, 106), TB *Tonke / Toŕikā* (ADAMS 1999, 309, CHING & HIROTOSHI 2012, 92, pozn. 28), i když Ching (ibid.) původně uvažovala o výpůjčce z čínského příjmení 董 *Dōng*. Podle soudobého většinového názoru se jedná o altajský termín vypůjčený do jiných jazyků, viz i v baktřištině doložené *Tonga* (jméno + tituly: *κηρανο τογγανο σπαρανο* = *Kera Tonga Spara*), které mohlo být rovněž převzato ze staroturkického *toŕa* 'hero' (SIMS-WILLIAMS 2010, 78) a podle Pinaulta a Ching (ibid.) se i v případě prákrtového jména, které se přepisuje i jako *toŕga/Torŕga*, jedná o titul nebo funkci. Přes tuto uznávanou teroii je k dispozici ještě jeden indoevropský zdroj, který jsem našel v skt. *tuŕiga*, které se užívalo ve jménech lidí, rostlin, řek, textů a má řadu významů: 'prominent, erect, lofty, high; chief; strong; an elevation, height, mountain; top, peak; throne' (MONIER-WILLIAMS 2002, 449), 'auftrag, hoch'/'Anhöhe, Berg' (MAYRHOFER III, 248). Je dokonce možné, že staroturkické *toŕa* a skt. *tuŕiga*, byly utvořeny a užívány nezávisle. Nicméně skt. *tuŕiga* je jako zdrojový výraz mnohem pravděpodobnější.

Campe, TA *tampe* 'power, ability', TA/TB *tāmp-/cāmp-* 'be able (to)' (BURROW 1935, 675; BLAŽEK & SCHWARZ 2008, 49). Z indické mytologie srov. jméno krále nágů *Campaka* (EDGERTON 1953, 225). Regulérní varianty a mnohačetná užití jména skt. *Campa/Campā/Campaka* nebo také skt. *Cāmpeya* (označení rostliny *campaka*, jméno prince z království *Campā*, jméno syna Višvā-mitry, i pro význam 'zlato' - MONIER-WILLIAMS 2002, 388-389, 393) umožňují považovat i prákrtové **Campe** za jméno indického původu, nikoli za tocharskou výpůjčku, za kterou ji považoval Burrow; srov. stejná indická výpůjčka v chot. *caŕmbaa-* (BAILEY 1979: 99).

f) Tvary jmen, která mají více možných ekvivalentů ve více jazycích Centrální Asie, přibuznost proto nelze jednoznačně rozhodnout; popř. je přípustno více zdrojů z více jazyků - zde pro úsporu místa bez analytických dokladů:

Tsina (BURROW 1935, 671)

Kiraka/Giraka (BURROW 1935, 667)

Caġu (BURROW 1935, 668)

Tatíga (BURROW 1935, 668)

Tġaca / Taġaca (BURROW 1935, 668)

Aŕŕgoka / Aŕŕkvaga (BURROW 1935, 668)

Maŕŕġeya/Maŕŕġeya (BURROW 1935, 671)

g) jména snad řecko-baktřijského či blízkovýchodního původu:

Smaġasae (BURROW 1935, 672), srov. řecké jméno *Smaxos*.

Apisae / Apika/Apita (BURROW 1935, 672) v TB jen stěží vztah k *Apis** '(peklo) Avīcī' < BHS *avīcī* (ADAMS 1999, 16), protože v TB je *Aviś*, *Awiś* a *Apiś* variantní (TEB-II, 163-164). Srov. frýžské ženské jméno *Απης* i ve formě *Απικς* (ZGUSTA 1964, 71 včetně ibid., pozn. 178).

Arsisae / Arsina (BURROW 1935, 672), v rámci tocharských jazyků vztah jedině k TA *ārśī* < BHS *ārśa-* s více významy (TEB-II, 82; ADAMS 1999, 53). Srov. ale lýkské ženské jméno *Αρσις* (ZGUSTA 1964, 98).

Uřit význam, resp. provést přiměřenou analýzu se mi podařilo jen asi v polovině případů slov, která jsem v dizertační práci vybral k analýze. Původní tocharské termíny bylo možné indikovat bezpečně ve čtrnácti případech, v dalších dvanácti případech se jedná o tocharizaci (morfolo- gické či fonologické úpravy) slov ze sanskrtu či prákrtu. Případy osobních jmen a toponym jsou zvláště nejisté. Některá jména považují Burrow či současní tocharologové za tocharská nebo turkická nesprávně na základě vnější podobnosti, i když se pravděpodobněji jedná o původní indická jména. Burrow navrhl nesprávnou analýzu i u jména velblouda *aṃklatsa* ve smyslu ‘nevědomý, hloupý’, kdy tento tvar považoval za variantu tocharského *aknātsa* ‘nevědomý’ a dokonce právě na základě této domnělé varianty vyslovil tezi o třetím dialektu tocharštiny C. Ve skutečnosti má jméno obvyklou tocharskou morfologii a význam ‘nevůdčí’. Argument pro třetí dialekt tocharštiny proto nelze uplatnit. Všechna tři tocharská jména velbloudů, které Burrow publikoval, a která s jistotou analyzuji jako tocharská (viz výše), dokazují, že Tocharové provozovali aktivní karavanní obchod. Potvrzuje to mezietské kontakty a dokládá, proč je třeba v případě nejistých etymologií tocharských slov jazyků A a B hledat zdroje v okolních i neindoevropských jazycích. Dále lze konstatovat, že tocharská jména zemědělských komodit nebo osob-funkcionářů zodpovědných za dohled nad zvířaty či sklizni naznačují, že tocharská populace se na jihu Tarimské pánve věnovala aktivní zemědělské produkci.

Z analýzy lexémů v prákrtových textech vyplývá i vysoké zastoupení indické náboženské terminologie. Několik jmen řeckého či blízkovýchodního typu snad dokazuje obchodní styky s nedalekou řeckobaktrijskou oblastí. Tocharsky interpretovatelné lexémy mají v některých případech blíže k tocharštině A. Velký problém ale tvoří nepoměr v dochovaném lexiku jazyků A a B. V souhrnu jsou skutečné tocharské elementy v prákrtových textech zastoupeny v mnohem menší míře, než předpokládal Burrow.

LITERATURA

- ADAMS, D. Q. 1999. *A Dictionary of Tocharian B*. Amsterdam – Atlanta: Rodopi.
- BADAKHSHI, S. A. 1960. *Dictionary of Some Languages and Dialects of Afghanistan*. Kabul: Pashto Tolana. Translated, transliterated and edited by Hamid Badghisi. Published as Journal of Indo-European Studies, Monograph Number 48. Washington: Institute for the Study of Man.
- BAILEY, H. W. 1979. *Dictionary of Khotan Saka*. Cambridge. Cambridge University Press.
- BLAŽEK, V. – SCHWARZ, M. 2008. Tocharians. Who they were, where they come from and where they lived. *Lingua Posnaniensis* 50, 47–74. In: V. Blažek. *Tocharian Studies. Works 1*. Ed. M. Schwarz. Brno: Masaryk University, 2011. 113–147.
- BURROW, T. 1935. Tokharian Elements in the Kharoṣṭhī Documents from Chinese Turkestan. *Journal of Royal Asiatic Society* (1935). 667–675.
- CHING, Chao-Jung & OGIHARA, Hirotoši. 2012. On a Tocharian B monastic account kept in the Otani Collection. *Tocharian and Indo-European Studies* 13, 77–115.
- EDGERTON, F. 1953. *Buddhist Hybrid Sanskrit Grammar and Dictionary. Volume I. Grammar. / Volume II. Dictionary*. New Haven: Yale University Press.

- LURJE, P. 2010. *Personal Names in Sogdian Texts*. (Iranische Onomastik herausgegeben von BERT G. Fragner und Velizar Sadovski. Nr. 8. Iranisches Personennamenbuch. Band II. Mittelliranische Personennamen, Faszikel 8.) Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- MAYRHOFER, M. 1986–2001. *Etymologisches Wörterbuch des Altindoarischen. I.-III. Band*. Heidelberg: Winter.
- MONIER-WILLIAMS, M. 2002 (repr.). *A Sanskrit - English Dictionary*. Delhi: Motilal Banarsidass.
- PĚVCOV, M. V. 1951. *Cesta do Kašgarska a Kuen-lunu*. Přel. H. Štusáková. Praha: Přírodovědecké vydavatelství.
- PINAULT, G.-J. 2008. *Chrestomathie tocharienne: textes et grammaire*. Leuven: Peeters.
- POUCHA, P. 1955. *Thesaurus linguae tocharicae dialecti A*. (Monografie Archivu orientálního, Vol. XV, Institutiones linguae tocharicae, Pars I). Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- PRŽEVALSKIJ, N. M. 1951. *K pramenům Žluté řeky*. Přel. O. Kuba. Praha, Vyšehrad.
- SCHWARZ, M. 2013a. Příspěvky ke středoasijské filologii (I). *Linguistica Brunensia* 61, 2013, 35–47.
- SCHWARZ, M. 2013b. *Studie k minoritním jazykům v čínských historických oblastech*. Dizertační práce. Brno: Masarykova univerzita.
- SIMS-WILLIAMS, N. 2010. *Bactrian Personal Names*. (Iranische Onomastik, Nr. 7, Iranisches Personennamenbuch, Band II, Mittelliranische Personennamen, Faszikel 7). Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- TEB-II = THOMAS, W. & KRAUSE, W. 1964. *Tocharisches Elementarbuch. Band II. Texte und Glossar*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- ZGUSTA, L. 1964. *Kleinasiatische Personennamen*. Prag: Verlag der tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften.

Příspěvek vzniknul v rámci grantu GAP406/12/0655.

Michal Schwarz

Masarykova univerzita

schwarz@phil.muni.cz

Journal of the Dunhuang and Turfan Studies, Vol. 13.

Shanghai: Shanghai guji chubanshe, 2013. ISSN 1354-5914.

Poslední ročník časopisu věnovaného středoasijské filologii a starým rukopisům ze severozápadní Číny vyniká výrazným nárůstem podílu článků o indoevropských jazycích. Jisté to souvisí s tím, že již dospěla první generace domácích filologů čínského původu se západním vzděláním. S výjimkou tří autorů japonského původu jsou všichni ostatní autoři etničtí Číňané. V ročníku čtenář najde 29 článků, 3 recenze a sekci, která upozorňuje na nově vyšlé knihy. Články zabírají 548 stran a recenze dalších 40 stran. Všechny příspěvky jsou napsány v čínštině.